



Gryb, O. & Sivchuk, P. (2021) Prohramy psykhoholichnoi reabilitatsii v konteksti derzhavnoi pidtrymky veteraniv ATO/OOS [Psychological rehabilitation programs in the context of state support for ATO/OOS veterans]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 708-714. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21goipva.pdf>



## ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ АТО/ООС

**Оксана ГРИБ**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя  
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна  
e-mail: [gryb.povshok@gmail.com](mailto:gryb.povshok@gmail.com)

**Петро СІВЧУК**

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя  
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна  
e-mail: [spi505404@ukr.net](mailto:spi505404@ukr.net)



### Article history:

Received: October, 2021  
1st Revision: October, 2021  
Accepted: November, 2021

### JEL classification:

H53

### UDC:

159.9

### DOI:

<https://doi.org/10.33108/sepd.2022.02.708>

**Анотація.** Стаття присвячена особливостям психологічної реабілітації ветеранів АТО/ООС, викликам, що стоять перед державою у процесі повернення учасників бойових дій до мирного життя. Під час теоретичного аналізу досліджень у сфері психологічної реабілітації ветеранів АТО/ООС у контексті державної підтримки відзначено, що єдиної програми не було розроблено. Метою роботи є визначення окремих напрямів діяльності державних структур та міжнародних громадських організацій щодо надання психологічної допомоги ветеранам АТО/ООС. На сьогодні в Україні прийнято ряд законів, що визначають соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей, а також регулюють порядок проведення психологічної реабілітації. Міністерством у справах ветеранів розроблено програми, які ґрунтуються на іноземному досвіді, а також залучаються міжнародні благодійні фонди для покращення методів психологічної реабілітації. Так, у 2019 році у межах програми UNFPA Україна стартував пілотний проект мобільних бригад соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин, який показав позитивний результат роботи. Основною метою діяльності мобільної бригади було виявлення та надання екстреної та планової соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин. Серед основних завдань, що ставилися перед мобільною бригадою було: забезпечення доступності соціально-психологічної допомоги ветеранам, які не можуть самостійно подолати кризу чи звернутися по допомогу; кризове та екстрене втручання та надання підтримки ветеранам і членам їх родин з метою усунення кризової ситуації; надання послуги за методом «рівний-рівному» у відповідності до індивідуальних потреб з метою покращення умов інтеграції, соціалізації та виходу зі складних життєвих обставин. Результати дослідження доводять, що державні програми розробляються з урахуванням як фізичної, так і психологічної реабілітації ветеранів АТО/ООС, проте існують проблеми у сфері індивідуальної роботи. Подоланню цієї проблеми сприяють впровадження міжнародного досвіду та організація пілотних проектів з надання психологічної допомоги ветеранам і членам їх сімей.

**Ключові слова:** психологічна реабілітація, учасники бойових дій, ветерани АТО/ООС, психотравматичні дії, Міністерство у справах ветеранів України, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги.



Гриб О. Програми психологічної реабілітації в контексті державної підтримки ветеранів АТО/ООС [Електронний ресурс] / Оксана Гриб, Петро Сівчук // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 708-714. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21goipva.pdf>



This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

## **1. Постановка проблеми.**

Восьмий рік на території України тривають бойові дії внаслідок збройної агресії з боку Російської Федерації. У зв'язку з продовженням Операції Об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей збільшується кількість осіб, які беруть або брали у ній участь. На сьогодні, за даними Міністерства у справах ветеранів, понад 50 % ветеранів АТО/ООС потребують кваліфікованої психологічної підтримки [10].

Пережите в зоні АТО/ООС може боляче вдарити по всьому суспільству. Виклики, що стоять перед державою, вимагають проведення своєчасної і кваліфікованої психологічної реабілітації воїнів ООС. Ефективні реабілітаційні заходи повинні спрямовуватися не тільки на виведення людини з кризового стану, а й на розвиток нових життєво важливих умінь.

Проблема психологічної реабілітації стосується й військових, задіяних в охоронних і спецопераціях, працівників прикордонної служби, а також волонтерів, які надають підтримку, мали експозицію до смерті чи загрози життю. Вони також переживають усі або окремі симптоми (болісні спогади про травматичні події, тривожні сни, повторне переживання болю і страху, підвищення агресивності, загострення почуття провини, значну збудливість та порушення когнітивних функцій), а отже, належать до групи ризику щодо посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що ґрунтується на неможливості подолання своїх особистих криз, які виникають тоді, коли сила психотравматичної події перевищує здатність людини справлятися з нею [5].

## **2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.**

Під час теоретичного аналізу досліджень у сфері психологічної реабілітації ветеранів АТО/ООС у контексті державної підтримки відзначено, що єдиної програми не було розроблено.

## **3. Постановка завдання.**

Метою роботи є визначення окремих напрямів діяльності державних структур і міжнародних громадських організацій щодо надання психологічної допомоги ветеранам АТО/ООС.

## **4. Виклад основного матеріалу.**

Відповідно до закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», визначено основні засади державної політики у сфері соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей [6]. У грудні 2017 року Кабінетом Міністрів України було затверджено «Прядок проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб», який визначає механізм організації проведення психологічної реабілітації [7]. За реалізацію програми допомоги ветеранам АТО/ООС, у тому числі забезпечення психологічної реабілітації, відповідає Міністерство у справах ветеранів України [4].

Міністерство активно співпрацює з міжнародними організаціями у цій сфері. Беручи до уваги досвід США та Хорватії, проводиться організація спеціалізованих реабілітаційних центрів для ветеранів, окрім цього, за зразком ізраїльської моделі, створюється національна мережа центрів забезпечення стресостійкості населення, в

яких надається системна психосоціальна підтримка особам, які потребують невідкладної психологічної допомоги, а також психотерапії та психологічної реабілітації [3].

У листопаді 2019 року МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» за підтримки уряду Великої Британії у межах програми UNFPA Україна з протидії та запобігання домашнього і гендерно зумовленого насильства розпочали апробування інноваційної моделі надання допомоги у форматі мобільних бригад соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин. За період діяльності пілотного проекту було створено 6 мобільних бригад Київської та Миколаївської області, які допомагали ветеранам АТО/ООС адаптуватись до мирного життя, отримати психологічну допомогу, пройти реабілітацію, отримати або відновити документи, налагодити взаєморозуміння з родиною.

Основною метою діяльності мобільної бригади було виявлення та надання екстреної та планової соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС і членам їх родин. Серед основних завдань, що ставилися перед мобільною бригадою було: забезпечення доступності соціально-психологічної допомоги ветеранам, які не можуть самостійно подолати кризу чи звернутися по допомогу; кризове та екстрене втручання та надання підтримки ветеранам і членам їх родин з метою усунення кризової ситуації; надання послуги за методом «рівний-рівному» у відповідності до індивідуальних потреб з метою покращення умов інтеграції, соціалізації та виходу зі складних життєвих обставин [9].

До складу мобільної бригади входили: керівник мобільної бригади, психолог, фахівець із соціальної роботи, консультант з надання послуг із інтеграції та соціалізації учасників бойових дій в АТО/ООС. Серед механізмів виявлення ветеранів, які потребували соціально-психологічної допомоги, були: самозвернення, а також повідомлення від управління соціального захисту населення або від будь-яких територіальних органів Мінветеранів, ветеранських спільнот і громадських організацій.

У своїй діяльності мобільні бригади використовували різні форми надання соціально-психологічної допомоги:

1. Дистанційне консультування – заочне консультування, яке здійснювалося спеціалістами за запитом отримувачів послуг за допомогою різних технічних засобів зв'язку [1]. Ця форма консультування забезпечувала анонімність отримувача послуги.

2. Вуличне консультування або консультування під час виїзду – контактне консультування в нестационарних умовах, тобто у місцях, де мешкають, гуртуються, проводять разом час отримувачі послуг. Така форма роботи давала можливість отримати послугу у зручних умовах.

3. Стационарне консультування – контактне консультування в стационарних умовах, у місцях розміщення суб'єкта надання соціально-психологічної допомоги.

4. У випадках, коли тривала робота з сім'єю з певних причин виявлялася недоцільною або неможливою, проводилося разове консультування, яке тривало 45-60 хвилин. З метою цілеспрямованого впливу на особистісний, поведінковий та інтелектуальний рівні функціонування особи, сім'ї здійснювалося короткотривале або середньотривале консультування, яке здійснювалося за індивідуальним планом роботи з використанням психорекційних методик [8].

Робота мобільної бригади у сфері психологічної реабілітації включала кризове та екстрене втручання, що передбачало термінове втручання в кризову ситуацію з метою негайного усунення або мінімізації наслідків такої ситуації, надання допомоги та підтримки, спрямованої на її подолання. Це психологічна допомога (консультування, підтримка, діагностика, корекція тощо), надання інформації з питань соціального захисту населення, допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами,

представництво інтересів, корекція сімейних стосунків, допомога особам, які постраждали від домашнього насильства.

З часу свого створення, мобільні бригади забезпечили комплексне надання соціально-психологічної допомоги учасників бойових дій АТО/ООС та членів їх родин. Так, лише у 2020 році було надано допомогу 9502 клієнтам, з яких 30 % було охоплено з питань психологічної підтримки, 11 % – з питань сімейної психологічної підтримки, 9 % – з питань відновлення емоційного стану [2].

Згідно результатів дослідження «Ефективності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій», 57 % ветеранів АТО/ООС очікують на отримання кваліфікованої психологічної підтримки, у тому числі 31 % висловили потребу в психологічній підтримці разом з партнеркою/ом. Дослідження також виявило, що учасники бойових дій найчастіше потребують психологічної допомоги через конфлікти у родині, психосоматичні прояви стресу (порушення сну, апетиту, тривожність), неконтрольовані приступи агресії, думки про суїцидальну поведінку/само ушкодження та проблеми з надмірним вживанням психоактивних речовин [10].

Позитивний досвід роботи пілотного проекту сприяє впровадженню мобільних бригад на національному рівні. З цією метою проводиться розробка протоколів психологічних інтервенцій для ветеранів і ліцензування провайдерів, що надають психологічні послуги ветеранам та членів їх сімей. За словами міністра у справах ветеранів Юлії Лапутіної, Міністерство планує вдосконалити систему надання психологічної допомоги та розробити відповідну модель фахової психологічної підтримки.

## 5. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Результати дослідження доводять, що державні програми розробляються з урахуванням як фізичної, так і психологічної реабілітації ветеранів АТО/ООС, проте існують проблеми у сфері індивідуальної роботи. Подоланню цієї проблеми сприяють впровадження міжнародного досвіду та організація пілотних проектів з надання психологічної допомоги ветеранам та членам їх сімей.

### Author details (in English)

## PSYCHOLOGICAL REHABILITATION PROGRAMS IN THE CONTEXT OF STATE SUPPORT FOR ATO/OOS VETERANS

**Oksana GRYB**

*e-mail: gryb.povshok@gmail.com*

**Petro SIVCHUK**

*Ternopil Ivan Puluj National Technical University  
56 Ruska str., 46001, Ternopil, Ukraine*

*e-mail: spi505404@ukr.net*

**Abstract.** *The article is devoted to the peculiarities of psychological rehabilitation of anti-terrorist operation/environmental protection veterans, the challenges facing the state in the process of returning combatants to a peaceful life. The input of the theoretical analysis of research in the field of psychological rehabilitation of ATO / OOS veterans in the context of state support states that a single program has not been developed. The purpose of the work is to determine certain areas of activity of state structures and international public organizations to provide psychological assistance to veterans of the ATO / OOS. To date, Ukraine has adopted a number of laws that determine the social and legal protection of servicemen and members of their families, as well as regulate the procedure for psychological rehabilitation. The Ministry of Veterans Affairs has developed programs based on foreign experience, as well as international charitable foundations to improve methods of psychological rehabilitation. Thus, in 2019, within the framework of the UNFPA Ukraine program, a pilot project of mobile brigades of social and psychological assistance to participants in the anti-terrorist operation / environmental*

protection and members of their families was launched, which showed a positive result. The main purpose of the mobile brigade was to identify and provide emergency and planned social and psychological assistance to participants in the ATO / OOS and their families. Among the main tasks of the mobile team were: ensuring the availability of social and psychological assistance to veterans who cannot overcome the crisis on their own or seek help; crisis and emergency intervention and support to veterans and their families in order to resolve the crisis; providing peer-to-peer services according to individual needs in order to improve the conditions of integration, socialization and overcoming difficult life circumstances. The results of the study show that state programs are developed taking into account both physical and psychological rehabilitation of ATO / OOS veterans, but there are problems in the field of individual work. The implementation of international experience and the organization of pilot projects to provide psychological assistance to veterans and their families contribute to overcoming this problem.

**Key words:** psychological rehabilitation, combatants, ATO/OOS veterans, psychotraumatic actions, Ministry of Veterans Affairs of Ukraine, mobile brigades of social and psychological assistance.

## Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21goipva.pdf>

### Funding

The authors received no direct funding for this research.

### Citation information

Gryb, O. & Sivchuk, P. (2021) Prohramy psykhologichnoi reabilitatsii v konteksti derzhavnoi pidtrymky veteraniv ATO/OOS [Psychological rehabilitation programs in the context of state support for ATO/OOS veterans]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 25, no. 2, pp. 708-714. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21goipva.pdf>

## Використана література:

1. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
2. Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин: результати роботи. *Громадський простір* : веб-сайт URL: <https://www.prostir.ua/?news=mobilni-bryhady-sotsialno-psyhologichnoji-dopomohy-uchasnykam-bojovuyh-dij-atoos-ta-chlenam-jih-rodyn-rezultaty-roboty> (дата звернення 15.10.2021).
3. Назаренко І, Якимець В, Печиборщ В., Слабкий Г., Іванов В., Поліщук А. Проблемні питання психологічної реабілітації ветеранів учасників антитерористичної операції та військовослужбовців операції об'єднаних сил в Україні (аналітичний огляд літератури). *Україна. Здоров'я нації*. 2019. № 1 (54).
4. Обласна програма підтримки осіб, які брали участь в антитерористичній операції, операції Об'єднаних сил, членів сімей осіб, загиблих під час проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил, членів сімей Героїв Небесної Сотні, постраждалих учасників Революції Гідності на 2020-2024 роки. *Департамент соціального захисту населення Тернопільської обласної державної адміністрації* : веб-сайт URL:[https://sobes-ter.gov.ua/obl\\_prog.html](https://sobes-ter.gov.ua/obl_prog.html) (дата звернення 12.10.2021)
5. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.

6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 01.08.2021 №2011-12 *Верховна рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення 10.10.2021).
7. Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб. *Верховна рада України* : веб-сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF#n8> (дата звернення 10.10.2021).
8. Про затвердження Вимог до суб'єктів надання послуг із психологічної реабілітації. *Верховна рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0304-21#n9> (дата звернення 10.10.2021).
9. Скіпальська Г. Б., Цветкова Н. М., Файдюк О. В. Методичні рекомендації щодо діяльності мобільних бригад соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій АТО/ООС та членам їх родин. Київ : КІМ, 2021. 28 с.
10. 57 % ветеранів потребують підтримки психологів. *Міністерство у справах ветеранів України* : веб-сайт URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/57-veteraniv-potrebuyut-pidtrimki-psiologiv> (дата звернення 10.10.2021)

## References

1. Kokun O. M., Ahaiev N. A., Pishko I. O., Lozinska N. S., Ostapchuk V. V. (2017) *Psykhologichna robota z viiskovosluzhbovtsiamy - uchasykamy ATO na etapi vidnovlennia: Metodychnyi posibnyk. [Psychological work with servicemen - participants of ATO at the stage of recovery: Methodical manual]* Kyiv: NDTs HP ZSU (in Ukrainian), 282 p.
2. *Mobilni bryhady sotsialno-psykhologichnoi dopomohy uchasykam boiovykh dii ATO/OOS ta chlenam yikh rodyn: rezultaty roboty. [Mobile brigades of social and psychological assistance to participants of ATO / OOS and members of their families: results of work]* Public space: veb-sait Available at: <https://www.prostir.ua/?news=mobilni-bryhady-sotsialno-psykhologichnoji-dopomohy-uchasykam-boiovykh-dij-atoos-ta-chlenam-jih-rodyn-rezultaty-roboty> (accessed 15.10.2021).
3. Nazarenko I, Yakymets V, Pechyborshch V., Slabkyi H., Ivanov V., Polishchuk A. (2019) *Problemni pytannia psykhologichnoi rehabilitatsii veteraniv uchasykiv antyterorystychnoi operatsii ta viiskovosluzhbovtziv operatsii obiednanykh syl v Ukraini (analytychnyi ohliad literatury). [Problematic issues of psychological rehabilitation of veterans of the anti-terrorist operation and servicemen of the Joint Forces operation in Ukraine (analytical review of the literature)].* Ukraina. Zdorovia natsii [Ukraine. The health of the nation]. No 1 (54).
4. *Oblasna prohrama pidtrymky osib, yaki braly uchast v antyterorystychnii operatsii, operatsii Obiednanykh syl, chleniv simei osib, zahyblykh pid chas provedennia antyterorystychnoi operatsii ta operatsii Obiednanykh syl, chleniv simei Heroiv Nebesnoi Sotni, postrazhdalykh uchasykiv Revoliutsii Hidnosti na 2020-2024 roky.* Department of Social Protection of the Ternopil Regional State Administration: veb-sait. Available at: [https://sobes-ter.gov.ua/obl\\_prog.html](https://sobes-ter.gov.ua/obl_prog.html) (accessed 12.10.2021).
5. *Osnovy rehabilitatsiinoi psykhologii: podolannia naslidkiv kryzy. Navchalnyi posibnyk. (2018) [Fundamentals of rehabilitation psychology: overcoming the effects of the crisis]* Tom 3. Kyiv (in Ukrainian), 236 p.

6. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 01.08.2021 №2011-12 Verkhovna rada of Ukrainy: veb-sait. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (accessed 10.10.2021).
7. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia psykholohichnoi reabilitatsii postrazhdalikh uchastnykiv Revoliutsii Hidnosti, uchastnykiv antyterorystychnoi operatsii ta osib, yaki zdiisniuvaty zakhody iz zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony, vidsichi i strymuvannia zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii u Donetskii ta Luhanskii oblastiakh, chleniv yikh simei ta chleniv simei zahyblykh (pomerlykh) takykh osib. Verkhovna rada of Ukrainy: veb-sait. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2017-%D0%BF#n8> (accessed 10.10.2021).
8. Pro zatverdzhennia Vymoh do subiektiv nadannia posluh iz psykholohichnoi reabilitatsii. Verkhovna rada of Ukrainy: veb-sait. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0304-21#n9> (accessed 10.10.2021).
9. Skipalska H.B., Tsvietkova N.M., Faidiuk O.V. (2021) Metodychni rekomendatsii shchodo diialnosti mobilnykh bryhad sotsialno-psykholohichnoi dopomohy uchastnykam boiovykh dii ATO/OOS ta chlenam yikh rodyn [Methodical recommendations on the activities of mobile brigades of social and psychological assistance to participants of the ATO / OOS hostilities and members of their families]. Kyiv: KIM (in Ukrainian), 28 p.
10. 57% veteraniv potrebuyut pidtrymky psykholohiv. Ministry of Veterans Affairs of Ukraine: veb-sait. Available at: <https://mva.gov.ua/ua/news/57-veteraniv-potrebuyut-pidtrimki-psihologiv> (accessed 10.10.2021).



© 2021 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.  
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.  
 You are free to:  
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.  
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.  
 Under the following terms:  
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.  
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.  
 No additional restrictions  
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Puluj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

